

ЦІ ВІДОМІ
І НЕВІДОМІ

ВОВКИ

• Парадокс, але здебільшого вовчиця не захищає своїх цуценят від людини, яка наблизилася до лігва. Вона не проявляє агресії, а чатує поблизу, спостерігаючи за людиною. Якщо людина не забрала вовченят, то батьки неодмінно перенесуть їх в інше місце.

• У вовків є особливі мімічні рухи для спілкування і підтримки відносин у зграї. Цікаво, що на початку полювання зграя збивається в купу, і всі особини торкаються носами, розмахуючи хвостами. Очевидно, приймають колективне рішення і гуртуються перед атакою на жертву.

• Австрійські вчені досліджували 14 вовків-цуценят та 15 свійських псів і довели, що вовк розумніший, ніж собака. Він швидше навчається і швидше засвоює навички полювання. І, зважте, що пса людина приручила ще 15–18 тисяч років тому!

• Вовки не гинуть масово від сказу, бо вовчі сім'ї селяться подалі одна від одної, а за перших ознак захворювання вовк інстинктивно покидає зграю. Такі суворі вовчі закони рятують зграю від вимирання та забезпечують самозбереження виду.

• Потрапивши в капкан, дорослий вовк може заради свободи відгризти собі кінцівку. Тікаючи від мисливця, поранений вовк інколи у відчаї кусає себе в поранену лапу.

• Чорні вовки краще помітні на полюванні, зате мають стійкіший імунітет до більшості інфекційних захворювань.

• Серед вовків є канібали. Особин, які гинуть під час сутичок в період шлюбних ігор, можуть з'їсти сильніші, вцілілі вовки.

• 95 % вовків живуть зграями, 5 % – самотники.

Вовчі тактики

Що старші вовки, то далі відходять вони на полювання і до лігва вже не повертаються. Коли надходить пора навчати вовченят, вовки вбивають більше здобичі, ніж їм потрібно для харчування. Спочатку вони приносять вовченяттям напівживу здобич, спонукаючи молодих вовків самостійно придушити і загризти жертву. Згодом заганяють косуль, влаштовують засади на стежках, і поки одні женуть здобич, інші перехоплюють її і „ріжуть“. Вовченята беруть участь у дійстві або спостерігають за тактикою полювання.

На початку зими у вовків дві тактики полювання. Якщо здобичі багато, вони полюють всією зграєю, якщо мало – полюють окремими групами. За нестачі їжі вовки харчуються падаллю, нападають на домашню худобу, собак, котів. Інколи за відсутності великої кількості їжі переярки бродять окремо від зграї. Одинокий спосіб життя ведуть старі хворі вовки або ті, які вцілили після знищення сім'ї мисливцями. Саме вовки-одиначки або самотники можуть завдавати людям шкоди. Голодні, вони здатні напасти на людину. Іноді такі вовки сходяться і бродять разом.

Коли їжі вдосталь на всій території, вовки обходять свої володіння і на четвертий-шостий день повертаються до місця денного відпочинку. Взимку вовки піднімаються з настанням темряви і впродовж ночі шукають здобич. Місця для денного відпочинку вовки вибирають дикі, подалі від людей.

У багатосніжні зими вовки користуються дорогами. Побачивши людей, вони ховаються в лісі, а потім знову виходять на дорогу, де їм легше бігти. Рухаючись групою, вовки йдуть слід в слід за вожаком, вкладаючи лапи в утворені заглибини. Коли зграя йде глибоким снігом, стомленого вожака змінює альфа-самка або інший вовк. Отже, визначити за слідами, скільки вовків пройшло однією стежкою, можна лише в місцях крутого повороту зграї, там, де тварини обходять перешкоду; на відпочинку або в тих місцях, де альфа-самець чи самка наносили позначки сечею (поблизу купини трави, пенька, каменю).

За даними сучасної радіотелеметрії за ніч вовки проходять переважно 6–7 км, залежно від того, чи вони полюють, чи здійснюють перехід. Впродовж дня вони бігають „риссю” зі швидкістю, що не перевищує 8 км/год. Впродовж доби звірі можуть пройти 60–70 км і більше.

Вовки займають територію площею 100–600 км². Вони добре пам'ятають розміщення стежок, доріг, найбільш зручні переходи, мости, броди через річки, борсукові і лисячі нори. Як правило, вовк пересувається зі швидкістю 20–30 км/год. Полюючи на здобич (або втікаючи від переслідувачів на вертольоті), вовк може бігти без зупинки понад 20 хв. зі швидкістю 40–50 км/год, розвиваючи у ривку швидкість до 60–65 км/год. Відомі випадки, коли вовк, рятуючись від переслідування на вертольоті, протягом перших 5 хв. розвивав швидкість до 80–85 км/год.

Спілкування між вовками

Мова жестів. Відсутність страху, агресивність і впевненість виражають поставлені прямо або навіть спрямовані вперед вуха. Хвіст – хороший індикатор почуттів і намірів вовка. Помітний на великій відстані, він слугує засобом дистанційного контакту між тваринами. Впевнений в собі або агресивно налаштований вовк тримає хвіст високо, на рівні, а іноді навіть і вище рівня спини. Погрожуючи, вовки піднімають і утримують хвіст майже вертикально та нерухомо, шерсть при цьому стоїть дибки. Коли ж тварини бояться, то низько опускають хвіст, а в деяких випадках навіть ховають його між лапами. Дружні почуття вони висловлюють вільними розмахистими рухами хвоста з боку в бік, причому низькорангові тварини по відношенню до високорангових роблять це особливо виразно. Демонструючи свій високий ієрархічний ранг, вовки можуть прикушувати партнера. Проте ці дії мають винятково ритуальний характер і не супроводжуються травмуванням підпорядкованої особи.

Мічення території. Вовки позначають свою територію сечею і екскрементами. Ця місія належить домінантним особинам – самцю і самиці. Звір трохи сходить зі шляху і піднімає одну лапу (альфа-самець наносить мітки так само, але мочиться звикло – між лап) на купину трави, пенюк, камінь, кущ, дерево, стовп. Часто тварина енергійно дряпає землю, залишаючи ще й запах виділень із залоз у пальцевих подушках. Вовки регулярно мітять територію сечею і екскрементами під час обходу. Цей важливий і точний спосіб обміну інформацією майже унеможливорює зустріч господарів території з іншою зграєю, а в період розмноження сприяє зустрічі самців і самок.

Вокальна комунікація. Для спілкування вовки використовують найрізноманітніші звуки. Виття служить і для комунікації всередині групи на далеких відстанях, і для передачі інформації іншим зграям. Одиноке виття самотнього вовка триває від декількох до

кільканадцятьох секунд. Його висота більшу частину часу залишається незмінною. Таке виття може повторюватися кілька разів, створюючи серію тривалістю від 40 с до 2 хв. Наодинці вовк виє, щоб зв'язатися з групою, повідомити про місце свого перебування, викликати зграю до себе. Виття служить також своєрідним запобіжним клапаном для гальмування агресивних інстинктів під час гону.

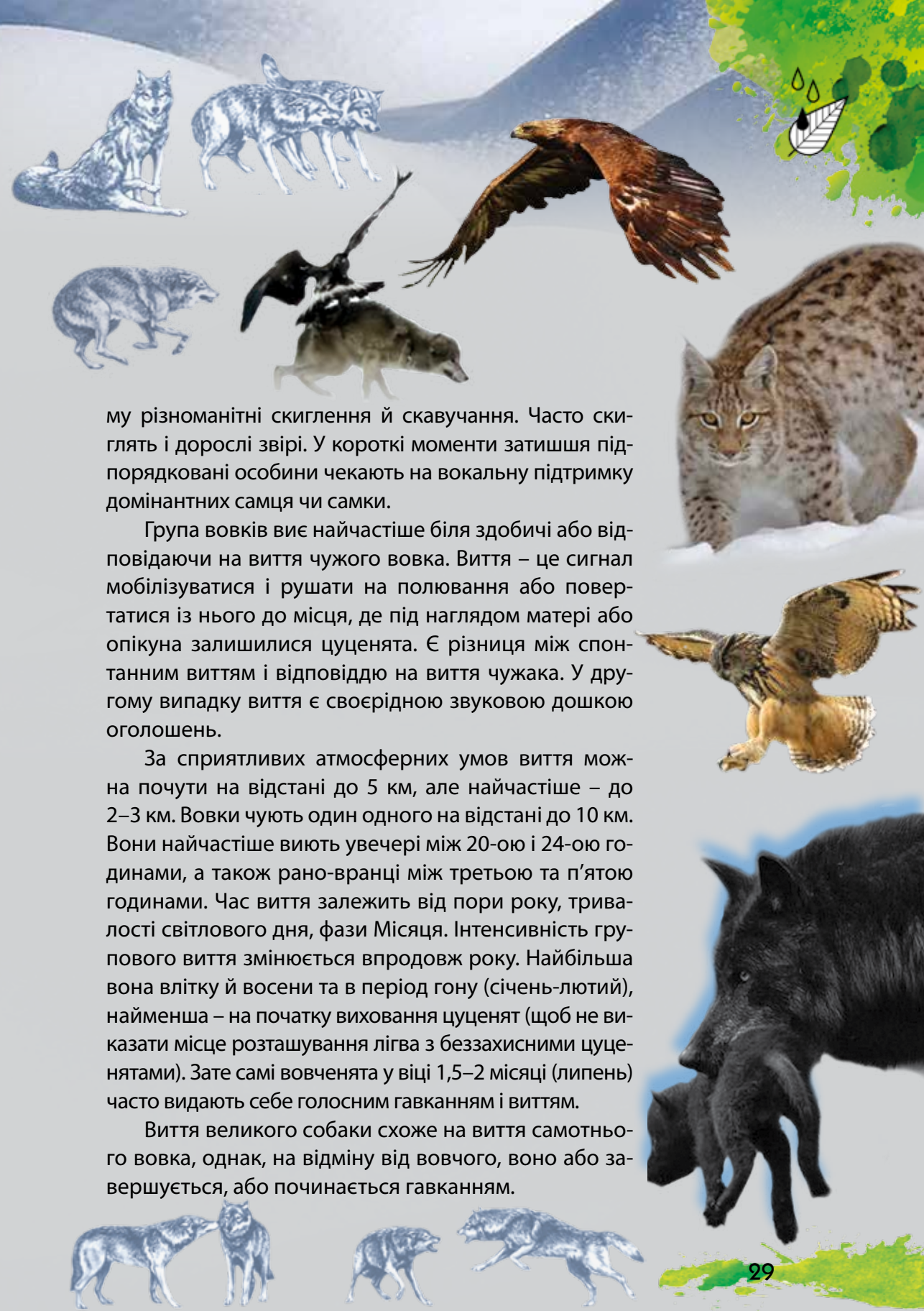
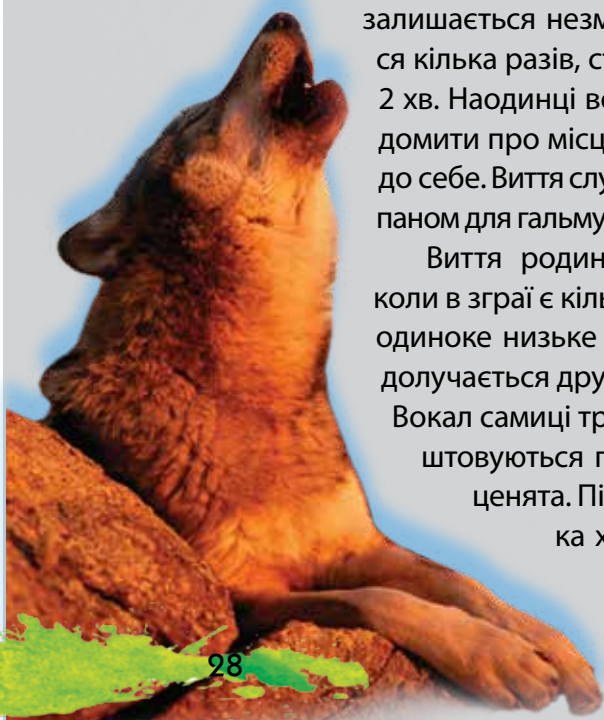
Виття родинної групи звучить інакше, особливо коли в зграї є кількомісячні цуценята. Серію розпочинає одиноке низьке виття самця, яке триває 5 с. До нього долучається друга особина, а ще через 5 с – інші вовки. Вокал самиці трохи вищий, надломлений. Самці підлаштовуються під неї, до старших приєднуються і цуценята. Під кінець серії, яка може тривати декілька хвилин, з величезним завзяттям виють власне щенята, видаючи при цьо-

му різноманітні скиглення й скавучання. Часто скиглять і дорослі звірі. У короткі моменти затишшя підпорядковані особини чекають на вокальну підтримку домінантних самця чи самки.

Група вовків виє найчастіше біля здобичі або відповідаючи на виття чужого вовка. Виття – це сигнал мобілізуватися і рушати на полювання або повертатися із нього до місця, де під наглядом матері або опікуна залишилися цуценята. Є різниця між спонтанним виттям і відповіддю на виття чужака. У другому випадку виття є своєрідною звуковою дошкою оголошень.

За сприятливих атмосферних умов виття можна почути на відстані до 5 км, але найчастіше – до 2–3 км. Вовки чують один одного на відстані до 10 км. Вони найчастіше виють увечері між 20-ою і 24-ою годинами, а також рано-вранці між третьою та п'ятою годинами. Час виття залежить від пори року, тривалості світлового дня, фази Місяця. Інтенсивність групового виття змінюється впродовж року. Найбільша вона влітку й восени та в період гону (січень-лютий), найменша – на початку виховання цуценят (щоб не виказати місце розташування лігва з беззахисними цуценятами). Зате самі вовченята у віці 1,5–2 місяці (липень) часто видають себе голосним гавканням і виттям.

Виття великого собаки схоже на виття самотнього вовка, однак, на відміну від вовчого, воно або завершується, або починається гавканням.

Для порозуміння в сім'ї вовки спілкуються за допомогою інших голосових звуків. Конкретно адресовані попискування, скиглення й ричання виражають залежно від ситуації й інтонації радість зустрічі, покору, страх, прохання, погрозу, агресію і т. ін.

На вовченят може напасти пугач, беркут, рись. Вовки гинуть під копитами дорослих і сильних самців оленів та лосів під час невдалого полювання. Але найбільший ворог вовків – людина.

Міфи про вовків

☉ **Міф 4.** Якщо вовків не винищувати, вони розплодяться. Виявляється, навпаки! Якщо люди відстрілюють домінуючих особини в зграях, інші самиці на території без впливу альфа домінуючої самки „неконтрольовано” народжують цуценят, збільшуючи поглов'я зграї. У такий спосіб людина відстрілами сприяє неконтрольованому зростанню чисельності вовків.

☉ **Міф 5.** Вовк боїться червоної тканини або прапорців, що розвіваються, якими мисливці під час облави огорожують ділянку зі зграєю. Вовки бояться переступити за лінію з прапорцями і потрапляють у пастку. Насправді вовки не бояться прапорців. Ці надобережні тварини уникають будь-якого нового предмету на своєму шляху, якщо його можна обійти. Якщо вовка налякати, він спокійно переступить через прапорці. У цьому й полягає особливе мистецтво облавного полювання.

Міфічний сіроманець

Сіроманця можна назвати міфічним звіром. У давнину його шанували за хоробрість, кмітливість, витривалість. Найдавніші зображення вовків знайдені в печерах на півдні Європи, їм вже 20000 років. Давньогрецького бога світла іноді ще називали Аполлоном Лікейським „Вовчим”. Вовк був священною твариною давньоєгипетського бога Упуаута, культовим містом якого було Сіута, що в перекладі означає „Місто Вовка”. За легендою, засновників Риму Ромула і Рема вигодувала вовчиця, послана Марсом. Войовничі племена вважали вовка своїм предком. Головне міфологічне божество скандинавських народів Одін завжди супроводжує пара вовків Фрекі і Гері. Вони не залишали свого господаря навіть в оселях людей, тому вовків у Скандинавії шанують як „божих мандрівників”. Вікінги носили вовчі шкіри і пили перед боєм вовчу кров для підсилення бойового духу. Індіанці черокі ніколи не полювали на вовків. Вони боялися, що родичі убитих вовків мститимуть їм, а зброю, якою був убитий вовк, вважали „зіпсованою”.

На Капітолійському пагорбі в Італії стоїть пам'ятник вовчиці. За легендою, вона вигодувала засновників Риму – братів Ромула і Рема.

Статуетка Упуаута. Британський музей.

БЕРЕЖІМО ВОВКІВ

Прикро, що разом з високими темпами зростання населення на планеті дикі території, на яких здавна живуть вовки, активно заселяє людина. Конфлікт між хижаками і людиною стає неминучий, і, як наслідок, маємо винищення популяції вовків. Так, популяція північноамериканського вовка в у 1600-х роках налічувала 2 млн. особин. Коли європейці припливли до Північної Америки, вовк став найбільш популярною здобиччю за всю американську історію, і на початку XX століття ці тварини були на межі зникнення. З 1883 по 1918 роки лише в одному американському штаті Монтана вбили понад 80 тисяч вовків! Федеральний уряд США навіть прийняв програму ліквідації вовків у західних штатах у 1915 році. Останній вовк в Йеллоустонському парку був убитий в 1926 році. Наприкінці XX ст. у Північній Америці залишилося не більше 65 тисяч особин.

У Середні віки британський Король Едгард ввів для Уельсу спеціальний щорічний податок – 300 вовчих шкур, і валлійська популяція вовків була швидко знищена. У 1500 році останній дикий вовк був убитий на території Англії, в 1700 – в Ірландії, а в 1772 – на датській землі. А ще на початку XVII ст. Ірландія називалася „Вовчою землею”, бо на ту пору там було дуже багато вовків. Полювання на вовка з вовкодавом було найпопулярнішим видом спорту серед знаті. У 1927 році був відстріляний останній вовк на території Франції. На території Німеччини дикі вовки були винищені ще в середині XIX ст. Однак Німеччина стала першою країною, в якій в 1934 році

популяцію вовків захистив закон. Під впливом Фрідріха Ніцше і Освальда Шпенглера суспільство погодилося, що в природі ці хижаки набагато цінніші, ніж їхня шкіра на стіні. Вовки були першими тваринами, які потрапили під охорону в список закону про загрозу зникнення в 1973 році.

Згідно з Конвенцією про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування, в Європі вовк є строго охоронним видом. До цього закликає і Маніфест з охорони вовків Міжнародного союзу охорони природи. На сьогодні приблизно 53600–57600 вовків живе на території Канади, на Алясці – від 7000 до 11200, в інших штатах США – 1500. На європейському континенті, в Італії – приблизно 500, в Іспанії – 2000, в межах Скандинавії – 400. Є приблизно 700 вовків в Польщі, і до 70 000 в Росії. Популяція вовка в Україні нараховує понад 3000 особин.

